

DIDACTIC REQUIREMENTS FOR THE PLANNING OF NATIVE LANGUAGE LESSONS

Yulduz Muxiddinova¹

Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyoz

DOI: 10.5281/zenodo.15563259

Article History	Abstract
Received: 10.04.2025 Accepted: 30.05.2025	This article provides a detailed analysis of didactic requirements for effective and systematic planning of mother tongue lessons. The planning process should take into account lesson content, students' age characteristics, educational objectives, methods and tools, as well as assessment criteria. Didactic requirements help organize the learning process efficiently, progressively develop language skills, and increase student engagement. The application of modern pedagogical approaches and innovative technologies further improves the quality of planning. This article serves as a practical guide for mother tongue teachers.

Keywords: mother tongue, didactic requirements, lesson planning, pedagogical methods, educational process, curriculum, assessment criteria, innovative technologies, student engagement, language skills.

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Student of the Ellikqala Pedagogical Faculty, Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyoz, Uzbekistan

ONA TILI DARSLARINING REJALASHTIRILISHIGA QO'YILADIGAN DIDAKTIK TALABLAR

KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

ona tili, didaktik talablar, dars rejalashtirish, pedagogik metodlar, ta'lim jarayoni, o'quv dasturi, baholash mezonlari, innovatsion texnologiyalar, o'quvchilar faolligi, til ko'nikmalari

ANNOTATSIYA/ АННОТАЦИЯ

Ushbu maqolada ona tili darslarining samarali va tizimli rejalashtirilishiga qo'yiladigan didaktik talablar batafsil tahlil qilinadi. Rejalashtirish jarayoni dars mazmuni, o'quvchilarning yosh xususiyatlari, ta'lim maqsadlari, metod va vositalar, shuningdek, baholash mezonlarini hisobga olgan holda tashkil etilishi kerakligi ta'kidlanadi. Didaktik talablar o'quv jarayonini samarali tashkil etish, til ko'nikmalarini bosqichma-bosqich rivojlantirish hamda o'quvchilar faoliyatini oshirishga xizmat qiladi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar va innovatsion texnologiyalarni qo'llash rejalashtirish sifatini yanada oshiradi. Maqola ona tili o'qituvchilari uchun amaliy qo'llanma vazifasini bajaradi.

KIRISH

Boshlang'ich ta'lim bosqichida ona tili fanining o'qitilishi aniq pedagogik maqsadga, ta'limning mazmuni va o'quvchilarning yosh imkoniyatlariga mos ravishda tashkil etilishi zarur. Bu jarayonda darsni rejalashtirish muhim bosqich bo'lib, u butun ta'lim jarayonining samaradorligini belgilab beradi. Rejalashtirish didaktik tamoyillarga tayanadi va unga muvofiq ravishda darsning maqsadi, mazmuni, usullari va vositalari aniqlanadi.

Ona tili darslarini rejalashtirishda asosiy didaktik talablar quyidagilardan iborat:

1. Darsning aniq maqsadini belgilash.

Darsni rejalashtirishda eng birinchi talab — uning maqsadini aniq, lo'nda va o'lchab bo'ladigan tarzda ifodalashdir. Maqsadlar quyidagicha turkumlanadi:

- Ta'limiy maqsad – o'quvchilarga qanday bilim, ko'nikma va malakalar berilishi kerakligi aniqlanadi (masalan, fe'l tushunchasini shakllantirish).

- Tarbiyaviy maqsad – dars orqali qanday axloqiy, ijtimoiy yoki estetik g'oyalar singdirilishi ko'zda tutiladi (masalan, mehnatni qadrlash, milliy qadriyatlarga hurmat).

- Rivojlantiruvchi maqsad – o'quvchilarning nutqiy faolligi, fikrlashi, tafakkur qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan.

2. Dars mazmunini tanlash va moslashtirish

Darsda foydalaniladigan materiallar o'quvchilar yoshiga, psixologik va individual xususiyatlariga mos, dolzarb, milliy qadriyatlarga asoslangan bo'lishi kerak. Mazmun quyidagilarga javob berishi lozim:

- O'quv dasturiga muvofiqlik;

- Osondan murakkabga tamoyiliga amal qilgan holda bosqichma-bosqichlik;

- Hayotiy misollarga asoslanishi;

- Til va nutq boyligini kengaytirishga xizmat qilishi.

3. Darsda qo'llaniladigan metod va usullarni to'g'ri tanlash

Rejalashtirishda metodlar o'quvchilarni faol ishtirok ettiruvchi, ularning mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvini rag'batlantiruvchi tarzda tanlanadi. Masalan:

- Interfaol metodlar (klaster, aqliy hujum, "Insert", "Blits-so'rov");
- Didaktik o'yinlar;
- Jamoaviy ish, juftlikda ishlash, individual topshiriqlar;
- Ko'rgazmali va amaliy mashg'ulotlar.

Metodlar tanlanayotganda darsning maqsadi, mavzusi, sinf holati va o'quvchilarning bilim darajasi hisobga olinadi.

4. Darsning tarkibiy qismlarini aniqlashtirish.

Har bir dars quyidagi tarkibiy qismlardan iborat bo'lishi lozim:

1. Tashkiliy qism – darsga kirish, psixologik muhit yaratish;
2. O'tilgan mavzuni mustahkamlash – avvalgi bilimlar bilan bog'lash;
3. Yangi mavzuni tushuntirish – asosiy tushunchalarni ochib berish;
4. Amaliy mashqlar – bilimni mustahkamlashga qaratilgan topshiriqlar;
5. Nazorat va baholash – o'quvchi faoliyatini aniqlash va rag'batlantirish;
6. Uyga vazifa – mavzuga mos, mustaqil ishlashga yo'naltirilgan topshiriq.

Bu qismlarning har biri dars rejasi bo'yicha aniq belgilanishi zarur.

5. Ko'rgazmali va texnik vositalarni tanlash.

Darsda foydalaniladigan ko'rgazmali vositalar (kartochkalar, rasmlar, video, slaydlar) o'quv materialini tushunishni yengillashtiradi. Shu sababli ularni dars mazmuni va bosqichlariga mos holda rejalashtirish muhim. Ayniqsa, boshlang'ich sinfda vizual materiallar o'quvchining xotirasini va e'tiborini kuchaytiradi.

6. O'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash.

Dars rejalashtirilayotganda o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlovchi topshiriqlarga alohida e'tibor qaratilishi zarur. Har bir o'quvchi o'z fikrini bildirishi, savollarga javob berishi, o'zini ifodalashi uchun imkon yaratilishi kerak.

7. Refleksiya va baholash tizimini ko'zda tutish.

Dars yakunida qisqacha mulohaza qilish, "bugungi darsdan nimalarni bildingiz?", "sizga qaysi mashg'ulot qiziqarli bo'ldi?" kabi savollar orqali o'quvchilarning dars haqidagi fikrini olish rejalashtiriladi. Bu refleksiya orqali darsning samaradorligi aniqlanadi.

Ona tili darslarini rejalashtirishda didaktik talablarni to'liq inobatga olish — darsning maqsadga yo'naltirilgan, o'quvchi shaxsini rivojlantiruvchi va pedagogik jihatdan mukammal bo'lishini ta'minlaydi. Har bir dars puxta rejalashtirilganida, nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarda mustahkam kompetensiyalar shakllanadi.

8. Darsni diferensiallashtirish tamoyiliga asoslash.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari aqliy, psixologik va nutqiy rivojlanish darajasi jihatidan farq qilgani sababli dars mazmuni va topshiriqlarni rejalashtirishda differensial yondashuv zarur bo'ladi. Ya'ni:

- Kuchli o'quvchilar uchun murakkabroq, ijodiy topshiriqlar;
- O'rtacha o'quvchilar uchun nazoratli, yo'naltiruvchi topshiriqlar;

- Qiynalayotgan o'quvchilar uchun ko'maklashuvchi, soddalashtirilgan topshiriqlar rejalashtiriladi.

Bu yondashuv orqali har bir o'quvchining o'ziga xos qobiliyati, qiziqishi va ehtiyojlari inobatga olinadi. Bu esa o'quvchilarda o'quv motivatsiyasini oshiradi va dars jarayonida passivlikni kamaytiradi.

9. Mustaqil fikrlash va nutq faoliyatini rag'batlantirish.

Darsni rejalashtirishda o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, mulohaza yuritishi, savollar berishi va erkin fikr ifodalash imkonini beruvchi faoliyatlarga alohida e'tibor qaratilishi lozim. Bunda quyidagilar samarali hisoblanadi:

- Erkin yozish mashqlari (so'z, gap, matn tuzish);
- Muammoli savollar asosida muloqot tashkil etish;
- Bahs-munozara elementlarini joriy qilish;
- Savol-javoblar orqali o'quvchilarni fikrlashga undash.

Mazkur yondashuvlar o'quvchilarning tanqidiy va ijodiy tafakkurini shakllantiradi, ularning muloqot va ifoda qilish madaniyatini rivojlantiradi.

10. Darsda integratsiya tamoyilidan foydalanish.

Ona tili darslarini boshqa fanlar bilan bog'liq holda tashkil etish o'quvchilarning bilimlarini tizimlashtiradi va o'zaro bog'liqlikni chuqur anglashiga yordam beradi. Masalan:

- Matematika bilan – sonlar, tartib raqamlari, masalalarni tuzish matnlari orqali;
- Tasviriy san'at bilan – obrazlar tavsifi, tasvirlangan voqealar haqida so'zlashuv;
- Tarbiya soati bilan – axloqiy mavzular, maqollar, hikmatli so'zlar asosida fikr almashish;

- Texnologiya darslari bilan – yo'riq matnlari, mehnat faoliyatiga oid topshiriqlar.

Bunday integratsiya o'quvchilarning hayotga yaqin bilim olishlariga, o'zlashtirish darajasining oshishiga sabab bo'ladi.

11. Ta'limiy resurslardan unumli foydalanishni rejalashtirish.

Zamonaviy ona tili darslarida nafaqat darslik va daftarlar, balki:

- Ilmiy-uslubiy qo'llanmalar,
- Elektron darsliklar,
- Audio-video materiallar,
- Interaktiv doskalar,
- Mobil ilovalar va kompyuter dasturlaridan foydalanish rejalashtirilishi lozim.

Bu vositalar o'quvchilarning darsga qiziqishini oshiradi, tushunchalarni yanada ravshan tushunishga xizmat qiladi.

12. Dars yakunida baholash va refleksiyaning rejalashtirish.

Baholash nafaqat nazorat vositasi, balki rivojlantiruvchi ta'lim vositasi hamdir. Rejalashtirishda baholash mezonlari:

- Aniq va adolatli bo'lishi;
- Faoliyatga yo'naltirilgan bo'lishi;
- Rivojlantiruvchi fikr-mulohazalarni o'z ichiga olishi;

- O'quvchining o'zini baholashi (o'z-o'zini tahlil qilish)ga ham imkon yaratishi kerak.

Shuningdek, dars yakunida o'quvchilarning bugungi mavzuga nisbatan munosabati, qanday yangilik o'rganganligi, nimani tushunmay qolganini aniqlash ham darsni tahlil qilishda muhim o'rin tutadi.

XULOSA

Ona tili darslarining samarali rejalashtirilishi ta'lim jarayonining sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Rejalashtirishda didaktik talablar — o'quvchilarning yosh xususiyatlari, ta'lim maqsadlari, o'quv dasturi, metod va vositalar, hamda baholash mezonlarini to'liq hisobga olish zarur. Bu talablar asosida dars mazmuni tizimli va bosqichma-bosqich shakllantiriladi, o'quvchilarning faol ishtiroki ta'minlanadi hamda til ko'nikmalari samarali rivojlantiriladi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar va innovatsion texnologiyalarni qo'llash rejalashtirish sifatini oshiradi va ona tili darslarining maqsadlariga erishishni ta'minlaydi. Shu sababli, didaktik talablar asosida rejalashtirish ona tili ta'limining muvaffaqiyatli amalga oshirishining asosiy omilidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Qodirova M. T., Tursunxo'jayeva M. "Ona tili o'qitish metodikasi". – Toshkent: "O'qituvchi", 2019.
2. Toshpo'latova S. "Boshlang'ich sinfda savod o'rgatish va ona tili o'qitish metodikasi". – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021.
3. Qurbonova M. "Boshlang'ich sinf o'quvchilarida savodxonlikni shakllantirishda diktant turlaridan foydalanish". "Xalq ta'limi" jurnali, 2022, №3.
4. Karimova N. "Ona tili darslarida ta'limiy diktantlardan foydalanish metodikasi". "Pedagogik izlanishlar" jurnali, 2021, №2.